

**A study of the position of the Holy Prophet (PBUH),
Hazrat Ali (AS) and the Imams in the poetry of
contemporary Sunni Baloch poets
(Mawlawi Rawanbad and Zeeb Magsi).**

Mansour Nikpanah*

Mojib al Rahman Dehani**

Abstract

Drawing the image of the Prophet (PBUH), Imam Ali (AS) and Imams in the words of Muslim poets and writers is not a novel or new discovery; but it is important in the words of contemporary Sunni poets, especially Baloch poets. Because sometimes in the public mind, due to the bad propaganda of foreigners and sometimes ignorance, untrue arguments are expressed. Therefore, in this study, the poems of two Baloch Sunni poets have been examined from this perspective. Mirgol Mohammad Zeeb Magsi and Abdullah Rawanbad are among the Baloch Sunni poets whose poems show that they loved and praised the Prophet's family. The results of the study show that Zeeb Magsi mainly praised Imam Ali (AS) and referred to his spiritual qualities mentioned in history and hadiths, and also praised the Prophet Muhammad (PBUH). He has composed a elegy for Imam Hussein (AS) as a martyr for the path of Islam, but Rawanbad has paid more attention to praising the Holy Prophet (PBUH), and among them, he has praised the noble family of Hazrat Muhammad (PBUH), calling them a proof and guide. He has viewed Imam Hussein as a rebel in the path of God and praises him for his resistance to oppression and innovation. The difference between the

* Associate Professor of Persian Language and Literature, University of Sistan and Baluchestan"
(Corresponding Author), M.nikpanah@yahoo.com

** Ph.D, Department of Persian language and literature, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran,
dehanimojib72@gmail.com

Date received: 23/01/2025, Date of acceptance: 22/04/2025

two poets' eulogies is that Zeb Magsi expresses more emotions in his poems and considers more love and mysticism, while Rawanbad is more realistic and has paid attention to the importance of the presence of the Prophet and his family in solving the problems of society before the mission.

Keywords: Prophet (PBUH), Hazrat Ali (AS), Manqabat, Zeb Magsi, Rawanbad.

Introduction

Abstract Drawing the image of the Prophet (PBUH), Imam Ali (AS) and Imams in the words of Muslim poets and writers is not a novel or new discovery; but it is important in the words of contemporary Sunni poets, especially Baloch poets. Because sometimes in the public mind, due to the bad propaganda of foreigners and sometimes ignorance, untrue arguments are expressed. Therefore, in this study, the poems of two Baloch Sunni poets have been examined from this perspective. Mirgol Mohammad Zeeb Magsi and Abdullah Rawanbad are among the Baloch Sunni poets whose poems show that they loved and praised the Prophet's family. The results of the study show that Zeeb Magsi mainly praised Imam Ali (AS) and referred to his spiritual qualities mentioned in history and hadiths, and also praised the Prophet Muhammad (PBUH). He has composed a elegy for Imam Hussein (AS) as a martyr for the path of Islam, but Rawanbad has paid more attention to praising the Holy Prophet (PBUH), and among them, he has praised the noble family of Hazrat Muhammad (PBUH), calling them a proof and guide. He has viewed Imam Hussein as a rebel in the path of God and praises him for his resistance to oppression and innovation. The difference between the two poets' eulogies is that Zeb Magsi expresses more emotions in his poems and considers more love and mysticism, while Rawanbad is more realistic and has paid attention to the importance of the presence of the Prophet and his family in solving the problems of society before the mission.

Materials and Methods

This research is conducted using a descriptive-analytical method using library resources and comparing the views of two Sunni Baluch poets about the Ahl al-Bayt, and finally draws conclusions through statistical graphs.

Results and Discussion

Therefore, the intellectual background of most Persian-speaking poets is religion and sect, and even poets who compose poems have praised and praised and praised

at the beginning of their books, and then began to speak. The Prophet and his family enjoy great honor and respect among all Muslims. Sunnis also appreciate, praise, and honor them because of the family's dependence on the Prophet, and they especially value Hazrat Ali (AS) as the fourth caliph and one of the great companions of the Holy Prophet (PBUH). They also praise Imam Hussein (AS), who is the son and family of the Holy Prophet (PBUH), for his jihad in the cause of religion and martyrdom. The poems in which the family is mentioned vary in content. Love for the Prophet's family, their attachment to the Prophet, the Prophet's words about them, their graves and burial places, the manner of martyrdom, their actions in relation to religion, wise words, the story of the family, their birth and death, and laments are some of the themes that can be used in poetry, which in themselves reflect the poet's view of the family. Persian-speaking poets, most of whom have believed in the Sunni religion, have expressed the virtues of the family in their poems over the centuries and praised the respected Shiite imams. Examples of this can be seen in the poems of Sana'i, Rumi, and Khawaji Kermani Khaqani. Sana'i calls Imam Ali (AS) Haidar in Hadiqa and refers to the sword of Zulfikar and considers him the deputy of the worker and the owner of Zulfikar, which is taken from the hadiths.

Conclusion

The Holy Prophet (PBUH) and his Ahlul Bayt are of great value and importance among Muslims, and it can be said that there is no poet who has not mentioned them in some way in his poetry, praised them, or described them. In this study, the poems of two Sunni Baloch poets were selected and, with the aim of understanding their views on the Holy Prophet (PBUH), his noble companions, and his pure Ahlul Bayt, the poems of praise and adoration were examined. Zeeb Magsi is a mystic poet who has many mystical and romantic poems in his divan, and the theme of love and mysticism is superior to other themes. In his poems, he praised the great Prophet of Islam and Imam Ali (PBUH), and while expressing his love for them, he has mentioned some spiritual and worldly characteristics in relation to them in his verses. The themes that Zeeb Magsi brought in his poems are mostly based on emotions and are noteworthy from the perspective of love and mysticism. However, among these themes, there are elements mentioned without description, which indicate his knowledge of the history of Islam and the characteristics of the Prophet and Imam Ali. A study of his eulogy poems shows that he mentioned spiritual qualities in 36% of the cases, followed by the

theme of the elegy in 17%, the power and jihad of Hazrat Ali in 16%, social characteristics in 11%, romantic description in 10%, and the request and the prayer of the Prophet (PBUH) each in 5% frequency. (Figure 1) Zeb Magsi has composed an elegy for Imam Hussain (PBUH) in which he only refers to the sorrow and grief of the people, the world, and the heavens.

Rawanbad is one of the capable and thoughtful Baloch poets, most of his social odes and ghazals are romantic and mystical. Praise and prayer can only be found in his odes, in some poems he exclusively addresses the Holy Prophet (PBUH) and his family. His view of the Prophet and his pure family is more realistic than Zeb Magsi's and there are fewer emotions used in it. The frequency of the Prophet's praise compared to other praise poems is 45% because, unlike Zeb Magsi, he praised the Prophet more and made references to the Companions among the verses related to the Prophet. The expression of spiritual qualities is 27%, the theme of Ashura is 10%, social characteristics and power and jihad are 7% each, and romantic descriptions are 4% (Figure 2).

Thus, we see that from the perspective of Rawanbad, the importance of the actions of the Holy Prophet (PBUH) and his pure family in this world and the hereafter is more than romantic descriptions, expressions of interest, and expressions of qualities and characteristics. Unlike Zeb Magsi, who only composed an elegy in addressing the issue of Ashura, when mentioning Imam Hussein, he mentioned the status of the day of Ashura and expressed the importance of the Imam's uprising because he is a poet who uses poetry to spread Islamic teachings and pure emotion does not play a role in his poems.

In general, both poets, despite their belief in the Sunni school, have well mentioned the Imams respected by the Shiites, and Rawanbad has highlighted the martyrdom of Imam Hussein, which he addresses in an ode. According to Figure 3, we see that the most important difference between the two poets is in composing a tribute to the Prophet, which is not as beautiful as a fly; but from other perspectives, such as describing spirituality and social characteristics and the importance of jihad, more similarities can be found in these poems.

Bibliography

The Holy Quran

Ibn Asakir, Ali ibn Hussein (1995) History of the Medina of Damascus and mentioning its virtues and naming its solutions from the likes, research by Nahab al-Din Abi Saeed Omar ibn Gharamah al-Omari, Beirut: Dar al-Fikr.

173 Abstract

- Amiri Khorasani, Ahmad (1379) "The Character of Hazrat Ali in the Poetry of Khawaju Kirmani", Farhang Bahar, vol. 33-36, pp. 231-209.
- Ansari, Abdullah (b.a.) Tabaqat al-Sufiyyah, bi-ja: bi-na.
- Baha al-Din Walad (1376) Intah-e-Nameh, Tehran: Rozaneh.
- Tawah Guezi, Sayyid Abdul Rahim (1407 AH) Al-Aqeedah al-Mardeeya, edited by Mulla Abdul Karim Modarres, Baghdad: Al-Khulood.
- (1961 AH) Diwan al-Mawlawi, edited by Mulla Abdul Karim Modarres, Baghdad: An-Najah.
- Tehrani, Hossein (1418 AH) Imamshenasi, Vol. 2, Mashhad: Allameh Tabatabaei.
- Hakim Haskani, Ubaidullah bin Abdullah (until) Shahahed al-Tanzil, Bija: Al-Tab'eeh and Publishing Institute.
- Hakimi, Mohammad Reza, Aram, Ahmad (1395) Al-Hayat, Tehran: Da'il Ma.
- Khaqani, Afzal al-Din (1368) Diwan Khaqani, edited by Zia al-Din Sajjadi, Vol. 3, Tehran: Zavar.
- Khatib Baghdadi, Abu Bakr (2011 AD) History of Baghdad, Beirut: Dar al-Kutub al-Ilamiyah.
- Khajoo Kermani, Mahmoud bin Ali (1369) Diwan Ishaar, edited by Ahmad Soheili Khansari, Tehran: Pajang.
- (1991) Khamseh Khajovi Kermani, edited by Saeed Niaz Kermani, Kerman: Shahid Bahonar University.
- Rawanbod, Abdullah (1983) Divan Rawanbod, Introduction, corrections and comments by Abdul Ghafoor Jahandideh, Zahedan: Bam Dunya.
- Rawanbod, Raiyatullah (1989) The great jurist, Saadi of Balochistan Allama Maulana Abdullah Rawanbod, Nedaye Islam, Year 10, No. 38, pp. 16-12.
- Zeeb Magsi, Gol Mohammad (1996), Khazineh al-Ashar, with an introduction by Professor Sharafat Abbas, Balochistan Persian Association.
- (1995) Zibnameh, introduction by Professor Sharafat Abbas, Balochistan: Balochistan Persian Association.
- Sepahi, Abdul Hakim et al. (1402) "Praise and Commemoration of the Prophet and the Household in Contemporary Baloch Poetry and Art", Journal of Islamic Art Studies, No. 51, Volume 20, pp. 311-294.
- Samrani, Sheikh Mohammad (1380) A collection of poems edited by Arsalan Shariati, Sanandaj: Tafeg.
- Sana'i, Majdood ibn Adam (1383) Hadiqa al-Haqiqa, edited by Mohammad Taqi Modarres Razavi, Tehran: University of Tehran.
- Suyuti, Abdul Rahman ibn Abi Bakr (b.e.) Al-Dar al-Manthur, Beirut: Dar al-Fikr.
- Talabani, Sheikh Reza (1949) A collection of poems edited by Arsalan Shariati, Sanandaj: Tafeg.
- Tabarani, Sulayman bin Ahmad (1425 AH) Al-Mu'jam al-Awsat, researched by Tariq bin Awadullah bin Muhammad, Abdul Mohsen bin Ibrahim al-Husseini, Cairo: Dar al-Haramain.

- Abbas, Sayyid Sharafat, Balochistan: Fifty Years of Persian Poetry, Quetta, Kojak Pilshers, 1999.
- Alisha, Muhammad (1389) "Reflection of Ghadir Khum in the Poems of Zeeb Magsi" Nameh Parsi, Vol. 52, pp. 90-70.
- Ghazali, Abu Hamid Muhammad (1386) Revival of Religious Sciences, translated by Muayed al-Din al-Khwarizmi, Vol. 6, Tehran: Elmi va Farhangi.
- Forozanfar, Badi' al-Zaman (1361) Hadiths of the Mathnawi, Vol. 3, Tehran: Amir Kabir.
- (1367) Explanation of the Mathnawi Sharif, Tehran: Zavar.
- Qazi Ayad, Ayad bin Musa (1434 AH) Alpha in the definition of the rights of the Prophet Muhammad (peace be upon him), Dubai, UAE: Dubai International Prize for the Holy Quran.
- Qanduzi Hanafi, Sulayman bin Ibrahim (1416 AH) Yanabi' al-Mudah, research by Sayyid Ali Jamal Ashraf Hosseini, Darul Aswa for printing and publishing.
- Kurd, Noorullah (1386) Tazkreh Shayar-e-Masa'ran, Tehran: Pouyan Farzanegan.
- Kulayni, Muhammad bin Ya'qub (1362) Usul Kafi, Tehran: Islamiyya.
- Kausar, Inaam al-Haq, (1968 AD) Balochistan, the Persian poet, Quetta, Balochi Academy.
- Muttaqi Hindi, Ala al-Din (1409 AH) Kanz al-Umal, Lebanon, Beirut: Al-Risala Institute.
- Majlisi, Mohammad Baqir (1404 AH) Mir' al-'Uqol fi Sharh Akhbar Aal-Rasul, 2nd edition, Tehran: Dar al-Kutb al-Islamiyyah.
- Moradi, Ayub, Chalak, Sara (1389) "The Image of Hazrat Ali in Sana'i Poetry" Nameh Parsi, Vol. 53, pp. 36-5.
- Mosaheb, Gholam-Hosseini (1383), Persian Encyclopedia, Volume 2, Part 2, Third Edition, Tehran: Amir Kabir.
- Motamedi, Mahin Dokht (1368) A sketch of Maulana Khalid Naqshbandi and his followers, Tehran: Pazheng.
- Molavi, Jalal al-Din Mohammad (1373) Masnavi Manawi, Tehran: Printing and Publishing Organization of the Ministry of Islamic Guidance.
- (1384) Divan Kabir Shams, Tehran: Talaiyeh.
- (1386) Fiyyah Mafiya, Vol. 2, Tehran: Negah.
- Meybodi, Rashid al-Din (1371) Kashf al-Asrar wa iddat al-Abrar, Tehran: Amir Kabir.
- Manawi, Muhammad Abdul Rauf bin Ali (1417 AH) Kanuz al-Haqqayeq min Hadith Khayr al-Khalaiq, Lebanon-Beirut: Daral al-Kutub al-Ilmiyah.
- Naraqi, Mulla Ahmad (1378) Mi'raj al-Saadah, Vol. 6, Qom: Darah-e-Jirrat Institute.
- Hamedani, Ayn al-Qudzat (1341) Tamhidat, Tehran: University of Tehran.

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) حضرت علی(ع) و ائمه در شعر شاعران معاصر اهل سنت بلوچ (مولوی روانبد و زیب مگسی)

منصور نیک پناه*

مجیب الرحمان دهانی**

چکیده

ترسیم تصویر پیامبر(ص) و حضرت علی(ع) و ائمه در کلام شاعران و قلم نویسندگان مسلمانان امر بدیع و کشف نوینی نیست؛ اما در کلام شاعران معاصر اهل سنت به ویژه شاعران بلوچ با اهمیت است. چراکه بعضاً در اذهان عمومی بنا به تبلیغات سوء بیگانگان و گاهی بی اطلاعی مباحثی خلاف واقع بیان میشود. از این رو در این پژوهش که از نوع توصیفی-تحلیلی و به روش کتابخانه‌ای اشعار دو شاعر بلوچ اهل سنت از این منظر بررسی شده است. میرگل محمد زیب مگسی و عبدالله روانبد از جمله شاعران بلوچ اهل تسنن هستند که اشعار آنها نشان می‌دهد نسبت به اهل بیت پیامبر محبت داشته و آنها را ستوده‌اند. نتایج پژوهش مبین این مهم است که زیب مگسی بیشتر به مدح حضرت علی(ع) پرداخته و به صفات معنوی ایشان که در تاریخ و احادیث ذکر شده اشاره کرده و پیامبر اکرم(ص) را نیز مدح کرده است. وی برای امام حسین(ع) به عنوان شهید راه اسلام مرثیه سروده است؛ اما روانبد بیشتر به مدح پیامبر اکرم(ص) توجه نشان داده و در غالب اشعارش آل گرامی حضرت محمد(ص) را ستوده و آنها را دلیل و هادی خوانده است. وی به امام

* دانشیار زبان و ادبیات فارسی، گروه عمومی، حسابداری، مجتمع آموزش عالی سراوان، سراوان، ایران
(نویسنده مسئول)، mansour.nikpanah@yahoo.com

** دکتری، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران،
Mojibdehani1372@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۰۲

حسین(ع) به عنوان قیام کننده در راه خدا نگرسته و او را به دلیل ایستادگی در برابر ظلم و بدعت ستایش کرده است. تفاوت اشعار مدحی دو شاعر در اینجاست که زیب مگسی احساسات بیشتری را در اشعار خود بیان نموده و بیشتر عشق و عرفان را در نظر دارد؛ ولی روانید نگاهی واقع بینانه‌تر را دنبال کرده و به اهمیت حضور پیامبر و آل او در حل مشکلات جامعه پیش از بعثت توجه کرده است.

کلیدواژه‌ها: پیامبر(ص)، حضرت علی(ع)، ستایش، زیب مگسی، روانید.

۱. مقدمه

پس زمینه فکری اغلب شاعران پارسی گو، دین و مذهب است و حتی شاعران منظومه سرا در ابتدای کتاب خود به ستایش و مدح و منقبت پرداخته، سپس آغاز سخن کرده‌اند. پیامبر و اهل بیت او در نزد تمام مسلمانان از عزت و احترام فراوان برخوردارند. اهل سنت نیز به دلیل وابستگی اهل بیت به پیامبر از آنها تقدیر نموده و آنها را می‌ستایند و تکریم می‌کنند و به ویژه برای حضرت علی(ع) به عنوان خلیفه چهارم و یکی از صحابه عالیقدر پیامبر اکرم(ص) ارزش قائلند و همچنین امام حسین(ع) را که فرزند و اهل بیت پیامبر اکرم(ص) است را به دلیل جهاد در راه دین و شهادت مظلومانه می‌ستایند. اشعاری که در آنها به اهل بیت اشاره می‌شود از نظر مضمون متفاوت است. عشق به اهل بیت پیامبر، وابستگی آنها به پیامبر، سخنان پیامبر درباره آنها، مزار و مدفن، نحوه شهادت، عملکرد آنها در رابطه با دین، سخنان حکمت‌آمیز، سرگذشت اهل بیت و تولد و وفات و مراثی از مضامینی است که می‌تواند در شعر مورد استفاده قرار بگیرد که خود نشان دهنده دیدگاه شاعر نسبت به اهل بیت است. شاعران پارسی گو که اغلب آنها به مذهب اهل سنت اعتقاد داشته‌اند، طی قرن‌ها در اشعار خود مناقب اهل بیت را بیان کرده و ائمه مورد احترام شیعه را ستوده‌اند. نمونه‌هایی از آن را میتوان در اشعار سنایی، مولوی، خواجوی کرمانی خاقانی، مشاهده کرد. سنایی در حدیقه حضرت علی(ع) را حیدر می‌نامد و به شمشیر ذوالفقار اشاره میکند و ایشان را نایب کردگار و صاحب ذوالفقار می‌داند که برگرفته از احادیث است. (ر.ک: متقی هندی، ۱۴۰۹ق: ج ۱۱: ۶۱۰ و قندوزی حنفی، ۱۴۱۶ق، ج ۱: ۱۰۱).

نایب کردگار حیدر بود صاحب ذوالفقار حیدر بود

(سنایی، ۱۳۸۳: ۲۵۳)

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۷۷

همچنین به مقام والای ایشان(همان: ۲۴۷) گرامی بودن نزد پیامبر(ص) (همان: ۲۴۷) شرف و بزرگی(همان: ۲۵۷) اشاره کرده است. در شعر خاقانی نیز حضرت علی(ع) و اصحاب رسول(ص) جایگاه بلندی دارند وی در باب صفات ائمه مورد احترام سنی و شیعه می‌سراید:

کو آن که به پرهیز و به توفیق و سداد هم باقر بود و هم رضا و هم سجاد

(خاقانی، ۱۳۶۸: ۷۱۴)

و نیز همان: ۹۲۷، ۵۲۰، ۱۷۹، ۲۰، ۳۱۱، ۴۲۱)

خواجوی کرمانی در ترکیب بندی به نجف که مدفن امام است اشاره نموده و ایشان را شاه مردان و شیر یزدان و بت شکن نامیده است:

شاه مردان چون خلیل الله به صورت بی شکن شیر یزدان از رسول الله به معنی یادگار

(خواجوی کرمانی، ۱۳۶۹: ۱۳۳)

همچنین در باب امام حسن سروده است:

علی ثانی و سلطان حیدری نسبت امام رابع و کسری مملکت پرداز

(همان: ۶۱۶)

(و نیز ر.ک: همان، ۵۸۵، ۱۳۰، ۵۰، ۵۷۲، ۶۱۶، ۶۱۷، ۱۳۷۰: ۱۳۴-۱۳۲، ۱۲۲) که در همه این اشعار به صفات و ویژگی های ائمه اشاره کرده است.

مولوی در مثنوی خود ضمن این که حضرت علی(ع) را بسیار تمجید نموده و فضایل ایشان را با حکایاتی بیان می‌کند، امام حسین را به عنوان شهید راه حق ستوده است. در میان شاعران متأخر نیز از این نوع ابیات فراوان یافت میشود از جمله میتوان به شاعران کرد اهل سنت اشاره نمود که علاوه بر پیامبر عظیم شان اسلام به اهل بیت نیز ارادت داشته و مقام آنها را ستوده‌اند:

مولوی تاوه گوبزی(۱۳۰۰-۱۲۲۱ه.ق) شاعر کرد شافعی مذهب ضمن اشاره به اخلاق نیکوی حسنین، ترکیب ذبح عظیم در قرآن را در شأن امام حسین میدانند:

قال واصفا حضرا علیم: و فدیته بذبح عظیم نه لبث نه و زیجه حسه یم بوو داسه

(تاوه گوبزی، ۱۴۰۷: ۸۱)

مولانا خالد نقشبندی (۱۱۹۳-۱۲۴۲ق) قصیده‌ای را در وصف مقام امام رضا سروده و مقام و مرتبت ایشان را بیان کرده است:

این بارگاه کیست که از عرش برتر است وز نور گنبدش همه عالم منور است

(معمدی، ۱۳۶۸: ۲۲۵)

نواب میر گل محمد خان مگسی (۱۹۵۳م-۱۸۸۳) متخلص به «زیب» فرزند سردار قیصر خان مگسی حاکم جهل مگسی بود. او از سرداران بنام جامعه خود و مردی ثروتمند و با نفوذ بود (مصاحب، ۱۳۸۳: ج ۲: ذیل مگس). وی علاوه بر طبع روان و سخن سرایی به زبانهای عربی، اردو، هندی، سندی و پنجابی و سرائیکی تسلط داشت (عباس، ۱۹۹۹م: ۴۱). از وی دو دیوان به نامهای زیب نامه و خزینه الاشعار چاپ شده است (کوثر، ۱۹۶۸: ۱۶۰).

مولانا محمد عبدالله روانبد (۱۴۰۸-۱۳۴۵ق) از بزرگان شعر و ادبیات بلوچ است. وی در شهرستان چابهار در خانه قاضی یحیی به دنیا آمد. پدر وی قاضی و پیشوای مردم و جد مادری او ملا بهرام از شاعران مشهور بلوچستان است (کرد، ۱۳۸۶: ۱۰۶). او غیر از شاعری در علوم ریاضی و طب سنتی هم تبحر دارد. پس از این که تحصیلات خود را در مدرسه بزرگ «مظهرالعلوم کراچی» که شاخه‌ای از مدرسه دارالعلوم «دیوبند» هندوستان بود، در پاکستان به پایان رساند، به عنوان پیشوای مذهبی و امام جماعت منطقه‌ای در حوالی «گوار» انتخاب و پس از مرگ پدر در سال ۱۳۷۳ قمری به عنوان امام جمعه و جماعت در امور شرعی برگزیده شد. او در همین زمان، تدریس در مدارس علوم دینی را نیز بر عهده داشت (روانبد، ۱۳۸۳: ۳۲-۲۸). شعر وی شامل اشعار فارسی، عربی و بلوچی است که در قالبهای قصیده، غزل و ترکیب بند و قطعه سروده شده است. مضمون اشعار وی غالباً دینی و نقد سیاسی و برخی غزلهای وی حاوی مطالب عاشقانه است. نقش وی در شعر بلوچی دارای اهمیت است. او و خاندانش از شعر به عنوان ابزاری مؤثر برای اشاعه تاریخ اسلام بیان احکام دینی و ارزشهای اسلامی استفاده می‌کنند (روانبد، ۱۳۸۸: ۱۴).

با توجه به موارد مذکور و اهمیت اهل بیت حضرت رسول (ص) در میان اهل سنت در این مقاله اشعار مولوی عبدالله روانبد و میرگل محمدخان زیب مگسی، شاعران بلوچ، که با مضمون پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت گرامی حضرت ایشان سروده شده مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است. زیب مگسی دارای دو اثر چاپ شده با عناوین «خزینه الاشعار» و «زیب نامه» است که اثر نخست حاوی مخمسات شاعر با تضمین اشعار شاعران معروف

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۷۹

است و سبک عارفانه-عاشقانه دارد و اثر دوم نیز حاوی غزلیاتی است که با ابداعات ویژه شاعر با اوزان مختلف و نوآوری های زبانی و ادبی همراه است و محتوای آنها عارفانه و عاشقانه است. دیوان رواند نیز شامل قصاید و غزلیات و قطعات اوست که به زبان فارسی، بلوچی و عربی سروده شده و آرایه های ادبی در آن به کار رفته است. هدف از این پژوهش این است که واکاوی شود این شاعران از چه زاویه ای به پیامبر و اهل بیت نگریسته و کدام ویژگی آنها را در نظر آورده و نظر به اهمیت آن، دست به سرایش شعر زده اند. پرسش اصلی تحقیق این است که در اشعار این دو شاعر بلوچ کدام ویژگی پیامبر اسلام و اهل بیت او بیشتر ذکر شده است؟

۲. پیشینه پژوهش

امیری خراسانی (۱۳۷۹) در مقاله «سیمای حضرت علی در شعر خواجوی کرمانی» اشعار خواجوی کرمانی در باب حضرت علی و ائمه را نقل نموده اما تحلیلی از آنها ارائه نداده است.

هاتفی (۱۳۸۷) در مقاله «مقام اهل بیت در شعر خاقانی» ابیاتی از خاقانی را که در رابطه با اهل بیت پیامبر است بررسی نموده و توضیحی درباره آنها داده است.

رواندد (۱۳۸۸) در مقاله «فقیه بزرگ، سعدی بلوچستان علامه مولانا عبدالله رواندد» شمه ای از زندگی نامه و معرفی خاندان این شاعر را تحریر نموده و راجع به ویژگی های دینی و شعری او مطالبی را بیان کرده است.

مرادی و چالاک (۱۳۸۹) در مقاله «سیمای حضرت علی در شعر سنایی» ضمن استخراج اشعار سنایی در وصف حضرت علی احادیث و روایات مربوط به آن را نیز بیان کرده است.

سپاهی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله «ستایش و یادبود پیامبر و اهل بیت در شعر و هنر معاصر بلوچ» ضمن معرفی هفت بلوچ، نمونه ای از اشعار آنها را در ستایش پیامبر و اهل بیت آورده و توضیحاتی پیرامون آن داده اند. تمام اشعار سروده شده در وصف و ستایش پیامبر است و تنها یک قطعه شعر درباره دختر پیامبر آمده که مضمون آن تولد حضرت فاطمه «س» است که در آن به کوثر و خاتون جنت و مقام زن اشاره شده است.

خیریه (۱۳۹۵) در مقاله «مدح و رثای اهل بیت پیامبر(ص) در شعر شاعران کرد» به اشعاری از شاعران کرد که به فارسی یا کردی در مدح و رثای پیامبر و اهل بیت سروده شده اشاره نموده و به ترجمه و توضیح اشعار پرداخته است.

در هیچ یک از مقالات یاد شده، طبقه‌بندی از دیدگاه شاعران اهل سنت نسبت به اهل بیت ارائه نشده از این رو با پژوهش حاضر که علاوه بر جنبه مقایسه‌ای، بسامد آماری نیز ارائه داده تفاوت دارند.

۳. اهداف پژوهش

۱. شناخت دیدگاه مولوی عبدالله روانبد و زیب مگسی، شعرای اهل سنت، نسبت به ائمه مورد احترام تشیع
۲. شناخت ویژگی‌های مهم ائمه مورد احترام شیعه در نگاه مولوی عبدالله روانبد و زیب مگسی

۴. روش پژوهش

این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی با مقایسه دیدگاه دو شاعر بلوچ اهل سنت درباره اهل بیت انجام می‌گیرد و در پایان از طریق نمودار آماری به نتیجه‌گیری می‌پردازد.

۵. تحلیل اشعار

۱.۵ ذکر صفات و ویژگی‌های پیامبر و اهل بیت

ذکر صفات و ویژگی‌های اهل بیت به چند شکل مختلف در اشعار دیده می‌شود. پیامبر و ائمه علاوه بر این که جنبه مذهبی دارند از نظر جنگاوری و جهاد، خوشخویی و خوشرویی، شفاعتگری و یاری مردم نیز دارای اهمیت هستند، از این رو در اشعار همه این موارد را می‌بینیم. برخی از ویژگی‌های مذکور در اشعار، دارای اسناد حدیث و روایت است و برخی نیز از روی عشق و علاقه به آنان بیان می‌شود یا در ارتباط با سیره معصومین است.

۲.۵ ذکر صفات معنوی اهل بیت

زیب مگسی شاعری عارف است که اشعار وی بیشتر عاشقانه و عارفانه است و به طور کلی مضمون عشق و عرفان در سراسر دیوان وی آشکار است، از اینرو اشعار مدحی چندان با عناوین خاص ندارد. او ارادت خاصی به حضرت علی دارد و ایشان را بسیار ستوده است و درباره پیامبر نیز ابیاتی دارد که در آنها به اهمیت ایمان به رسول خدا اشاره

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۸۱

کرده است. در ابیات زیر ستایش رسول و عشق به وی سفارش شده و با اشاره به سوره «انا فتحنا»^۱ جهاد در راه خدا را یادآور شده است. با توجه به این که در این شعر به آیه قرآن اشاره شده آرایه تلمیح دارد و در واقع از قرآن وام گرفته است:

بود نعت نبی الله بهر درد دل درمان رسول الله را دل دادن ای زیب آمده ایمان
بود انا فتحنا شاهد فتحش به هر میدان ز سر سینه اش جامی الم نشرح لک^۲ برخوان
(زیب مگسی، ۱۳۹۶: ۳)

او در کتاب زیب نامه ابیاتی را به منقبت حضرت علی(ع) اختصاص داده است که مضمون آن مختلف است، ولی اغلب مضامین آن ذکر صفات و ویژگی های معنوی ایشان است. صفتی که ذکر می شود ارتباط حضرت علی(ع) با پیامبر اکرم(ص) را بیان کرده و ویژگی های پادشاهان را تداعی میکند در واقع زیب مگسی حضرت علی را مظهر همه خوبی ها و همه قدرتها میداند. این اشعار وام گرفته از احادیث و روایات و مدایحی است که درباره حضرت علی (ع) آمده است. شاعر در مواردی عین کلمات را به کار برده و در مواردی دیگر مضمون را گرفته است.

«مفتاح المطالب» اشاره به حدیث نبوی است: اَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيُّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْمَدِينَةَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا. من شهر علم هستم و علی علیه السلام دروازه آن، هر کس که آهنگ شهر کند باید که از دروازه آن وارد شود(خطیب بغدادی، ۲۰۱۱م، ج ۴: ۳۴۸).

یا امیر المومنین انت الولی انت الامیر انت سلطان السلاطین انت خاقان الکبیر
انت مرشد انت مولی انت معطی المراد انت مفتاح المطالب انت مصباح المنیر

(زیب مگسی، ۱۳۹۵: ۲۰۸)

حیدر از القابی است که خاص حضرت علی است و اغلب مداحان از این لقب نام می برند.

حکایات ایثار حیدر کرار در السنه و افواه مشهور، و در تواریخ و کتب مسطور است و ایثار آن بزرگوار به جایی رسید که در «لیلة المیت»، حیات پیغمبر را بر حیات خود اختیار کرد و در خوابگاه خاتم الانبیاء خوابید (نراقی، ۱۳۷۸: ۴۱۰).

زیب مگسی این لقب را در کنار سایر صفاتی که برای ایشان در نظر دارد آورده است. این نوع یادکردها در حد اشاره است و توصیف دیگری ندارد:

حکیم و حکمدار و حافظ و حاکم و حلیم

حامی و حامد و حضور و حارس و حیدر علی است

(زیب مگسی، ۱۳۹۵: ۱۹۵)

همچنین است سایر صفاتی که می‌تواند نمایانگر شخصیت حضرت علی(ع) یا هر شخصیت دینی باشد و زیب مگسی همه آنها را لایق این شخصیت میدانند:

عاصم و معصوم و مولا محرم سر و دود	ماه و اسدالله و هاد راه و داه او درم
مالک ملک ولا آمد که گر مملوک او	در دهد امداد گردد سهل صد کار اهم
طاهر و اطهر مطهر ماکل و اکمل مدام	گرد راه دلدل او دار و هر درد وسم

(همان: ۱۷۹)

ز بحر او ز نور او ز مهر او و از یمنش

چمن را آب مه را تاب تن را خواب جان را بر

(زیب مگسی، ۱۳۹۵: ۱۹۴)

از دیدگاه زیب مگسی حضرت علی(ع)، مشکل گشا، پادشاه کشور معنی و دعوت گر مسیر الهی است و همچون سایر اصحاب نبی اکرم(ص) می‌توان از وی راهنمایی گرفت:

بیا بشنو ز من مدحی امیر کشور معنی علی المرتضی مشکل گشا پیر هدی رهبر

(همان: ۱۹۴)

مولوی عبدالله روانبد قصایدی را به مدح پیامبر اکرم(ص) اختصاص داده است که در آنها پیامبر را ستوده و ایشان را لطفی از جانب خدایم دانده که برای اجرای شرع فرستاده شده تا بساط بت پرستی و بدکاری را براندازد. وی علاوه بر اینکه به زیبایی های ظاهری پیامبر اشاره می‌کند، اما بیشترین تاکید آن ذکر خصوصیات و عملکرد پیامبر در اشاعه دین و رسیدگی به امور مردم است. روانبد بر خلاف زیب مگسی به توصیف عملکرد پیامبر و

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۸۳

تأثیر ایشان بر امت نیز پرداخته است. اشعار وی برگرفته از تاریخ اسلام و عرفان اسلامی است:

محمد عربی نور چشم اهل جهان	سواد دیده عرب و بیاض روی عجم
نهال گلشن ابلاغ شمع جمع رسل	امین حضرت جبار پیشوای امم
فتاد تا به جهان عکس پرتو نورش	بشست از همه زنگ ضلال و ظلمت غم

(روانید، ۱۳۸۳: ۱۰۴)

بیت زیر اشاره به «لولا که لما خلقت الافلاک» دارد که پیامبر را دلیل کل آفرینش می‌داند و به این طریق همه جهانیان از وجود وی پدید آمده و به واسطه وی نجات یافته‌اند.

پس معلوم شد که اصل حضرت محمد(ص) بوده است که لولا که لما خلقت الافلاک و هر چیزی که هست از شرف و تواضع و حکم و مقامات بلند همه از بخشش اوست و سایه او، زیرا که از او پیدا شده است. (مولوی، ۱۳۸۶: ۱۲۴)

با محمد بود عشق پاک جفت	بهر عشق او را خدا لولا که گفت
لولا که لما خلقت الافلاک	نه چرخ باختیار عاشق

(مولوی، ۱۳۸۴: ۵۰۹)

گفت حق با مصطفی لولا که را بهر تو افراشتم افلاک را

(بهاء الدین ولد، ۱۳۷۶: ۲۲۵)

روانید با اشاره به این معنی پیامبر را علت آفرینش و وسیله نجات دانسته است:

جهان راست علت غائی نجات عالمیان را وسیله اعظم

(همان: ۱۰۵)

علم لدنی که منسوب به پیامبران و بزرگان دین است از جمله علوم غیر مکتسب است که عرفا درباره آن بسیار معتقد هستند. جنید می‌گوید: «آن علم لدنی است ربانی صفت، این قوم را صفت بشده، حقیقت بمانده، عام خود حقیقت دیدند، ایشان را صفت پیدا شده. علم حقیقت است و عین حقیقت است، در عین حقیقت است و حق حقیقت است. علم الحقیقة» (انصاری، بی تا: ۴۱).

غزالی با اشاره به آیه: «آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَ عَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا»^۳ آنرا علمی بدون واسطه تعلیم می‌داند که «در سرّ دل گشاده شود بی سببی مألوف بیرونی» (غزالی، ۱۳۸۶: ج ۳: ۵۱).

«إِنَّ مِنَ الْعِلْمِ كَهَيْئَةِ الْمَكْنُونِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا الْعُلَمَاءُ بِاللَّهِ» این باشد که آن را علم لدنی خوانند، علم خدا باشد و بر همه خلق پوشیده باشد. مؤدّب این علم خدا باشد که «أَدَبُنِي رَبِّي فَأَحْسَنُ تَأْدِيبِي»؛ و معلّم این علم «الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ» است (همدانی، ۱۳۴۱: ۶۶). در ابیات زیر رواند با اشاره به آیات مختلف قرآن از علم لدنی سخن گفته که ایشان ترجمان سرّ خدا برای بندگان است و با اشاره به آیه «يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ قُمْ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا»^۴ به عبادات شبانه حضرت که از سوی خداوند مرشد شده اشاره می‌کند و همچنین به آیه «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ»^۵ با استفاده از صور خیال به مدح ایشان می‌پردازد و در عین حال عناصر معنوی را در رابطه با پیامبر گرامی (ص) بیان و یادآوری می‌کند و مدح خود را مستند به آیات قرآن می‌نماید که ضمن تلمیح به این آیات ترجمه توضیحی از آنها ارائه داده است:

مخزن علم لدنی ترجمان راز غیب	در گلستان قل الحق بلبل گویا تویی
چادر یا ایها المزمّل الفکنده به دوش	نکته دان رتل قرآن ترتیلا تویی
خسرو ایوان ارسلاک در مهد شرف	رشته نظم رسل را گوهر یکتا تویی

(همان: ۱۱۰)

او خود را در مدح قاصر می‌داند و معترف است که توان بیان همه گوهرهای وجودی ایشان را ندارد:

چگونه گوهر مدح نبی توانم سفت که معترف به قصور است کلک گوهر بار

(همان: ۱۱۴)

از نظر رواند هر که خدا را قبول دارد باید پیامبر اکرم (ص) و خاندان او را دوست داشته باشد. در واقع این حب نشانی از خداپرستی است:

بود محبت حق را نشانه حب رسول نشان حب نبی آل و صحب کبار

(همان: ۱۱۵)

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۸۵

در این ابیات هم به امی بودن پیامبر(ص) و هم شق القمر اشاره نموده است. درس ناخواندگی پیامبر یکی از دلایل معجزه بودن قرآن شمرده شده است؛ از اینرو امی بودن عنصر مهمی است که همه به آن معترف هستند. در این جا کراماتی هم برای پیامبر نقل شده است که سخن گفتن با حیوانات را بیان می کند این نوع سخنان ریشه در روایاتی ضعیف دارد که ایراداتی به آنها وارد شده است. سخن گفتن پیامبر با حیواناتی مانند الاغ که در حدیث سلسله الحمار آمده در اصول کافی (کافی، ۱۳۶۲ش، ج ۱: ۲۳۷) و برخی کتب اهل تسنن (قاضی عیاض، بی تا، ج ۱: ۶۰۵-۶۰۴) نقل شده است و مجلسی آن را حدیثی نامعتبر می داند. (مجلسی، ۱۴۰۴ق: ج ۳: ۴۸) در مورد سوسمار نیز در منابعی چون (طبرانی، ۱۴۱۵، ج ۲: ۶۴، ابن عساکر، ۱۳۹۵ق: ج ۴: ۳۸۳) روایتی آمده است که مورد توجه این شاعر قرار گرفته است. همچنین است سخن گفتن با آهو و یا ناله کردن آستن حنانه در فراق پیامبر:

زهی پیامبر امی که کلک معجزه اش	زد از اشاره به تقسیم ماهتاب رقم
به صدق دعوتش آورد سوسمار اقرار	بخواست آهوی مسکین از او سپارش هم
ستون به درد فراقش به زار می نالید	پناه و شکوه بدو برد اشتر اعجم

(روانید، ۱۳۸۳: ۱۰۴)

پیامبر اکرم(ص) امین خداوند است که ذات اقدس ایزدی سر خود را به ایشان سپرده و شاعر پیامبر را مرواریدی درخشان در دریای توحید می داند که از خود نور ساطع می کند و سرچشمه همه نورهاست:

با نبی الله امین حضرت اعلی تویی	لجه توحید حق را لولوی لالا تویی
منیع سرچشمه انوار ذات اقدسست	مرکز بنیاد دور گنبد مینا تویی

(روانید، ۱۳۸۳: ۱۱۰)

در این بیت به معراج پیامبر و براق سواری اشاره شده است که مورد تایید همه مسلمانان است که پیامبر شبی به معراج رفته و با خداوند دیدار نموده است. شاعران در باب معراج اشعار بسیاری سروده اند و روانید نیز در این بین اشاره به این موضوع دارد:

زهی براق سواری که در شب معراج

حریم راز خدا را شد آن زمان محرم

(روانید، ۱۳۸۳: ۱۰۴)

روانید زمانی که از صحابه و اهل بیت سخن می‌گوید آنها را یاران و یاوران پیامبر می‌داند که خدا از آنها راضی است و آنها هم به صفت رضا متصف شده‌اند. رضا و تسلیم در عرفان اصلی است که مخصوص عارفان واصل است و این افراد شامل آن می‌شوند. این افراد هم در میدان دین و هم در میدان جهاد پیشرو هستند و کتاب پیامبر را نقل کرده و شرح می‌دهند. این نوع ابیات برگرفته از سخنان و احادیث پیامبر درباره صحابه کرام و شأن آنهاست که در کتب نقل شده از این رو از نوع وام‌گیری یا تلمیح به شمار می‌رود.

خداست راضی از ایشان و راضی‌اند از وی	خداست خصم کسانی که می‌کنند انکار
که یاوران پیامبر به یمن صحبت وی	به همدگر همه نرمند و سخت بر کفار
به شب به خدمت مولا جبین به خاک نیاز	به روز بر سر میدان رزم شاهسوار
بیان عظمت شأن صحابه نتوان کرد	که حاملین کتابند و ناقل آثار

(همان: ۱۱۵)

۳.۵ تاثیر اجتماعی حضور پیامبر و اهل بیت

پیامبر و اهل بیت تنها برای جهان آخرت مفید نیستند، بلکه امور دنیایی را نیز سامان می‌دهند به طوری که پیامبر فرموده است: **إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ**، (حکیمی و دیگران، ۱۳۸۰: ج ۶: ۶۷۵). از این رو مسلمان پیامبر را رحمتی برای عالمیان دانسته او را پناهگاه خود می‌دانند. زیب‌مگسی با اشاره به این موضوع حضرت علی را مشکل‌گشا می‌داند و معتقد است بر درگاه این شاه می‌توان گدایی نمود و البته منظور وی عناصر معنوی و کسب فیض نیز هست. زیب‌مگسی بیشتر به صورت کلی گویی عمل کرده و اشعار او را می‌توان به ممدوحان دیگر هم نسبت داد. به طوری که در ابیات زیر می‌بینیم سروده‌های وی مشابه قصاید مدحی است که در باب شاهان و امرا سروده می‌شود:

توهر درویش را پیر و پناهی	توهر اندیشه را مشکل‌گشائی
شه‌نشاهی و بر درگاه پاکت	سزد گیتی پناهان را گدایی

(زیب‌مگسی، ۱۳۹۵: ۱۸۰)

روانید شاعری اجتماعی است و بیشتر از درد جامعه می‌نویسد از این رو در ستایش پیامبر و بزرگان دین هم هدف اجتماعی دارد و معتقد است خداوند پیامبراکرم (ص) را برای

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۸۷

راهنمایی خلق فرستاد و طی ابیاتی فساد دوران جهالت را بیان نموده که پس از بعثت همه آنها برطرف شده است. رواند بر خلاف زیب مگسی به طور خاص به القاب یا صفاتی اشاره می کند که ویژه همان ممدوح است مانند «سید الابرار» و همچنین اشاره به ارشاد خلق:

گزید از پی ارشاد رهنمایی خلق وجود اقدس میمون سیدالابرار

(روانبد، ۱۳۸۳: ۱۱۴)

این ابیات به طور مستقیم اشاره دارد به مشکلات مردم در دوران جهالت که نیاز به نبی اکرم(ص) در آن دوران احساس می شد. رواند مسایل جهان عرب را در دوران پیش از اسلام تصویر سازی کرده و به این ترتیب اهمیت وجود ایشان را یادآور می گردد:

جَهان جهان همه سو بود سیلگاه فتن	کران کران همه جا بود خیلگاه صنم
شراب نوشی و قتل بنات و غارت را	به تاختگاه جهالت بلند بود علم
چنان معربد بودند و تند وحشی خو	ز معرفت همه بیگانه و آشنای ستم

(روانبد، ۱۳۸۳: ۱۰۴)

و در ادامه اشعارش دریغ می خورد که در این زمان اسلام دگرگون شده و زمانه دیگر مانند صدر اسلام نیست:

دریغ آن همه اعزاز در زمان رسول	هنوز این همه ارغام و رنج و ذل و الم
دریغ حال فرحبخش ملت اسلام	که شد ز همت ناچیز ما مقارن هم

(روانبد، ۱۳۸۳: ۱۰۵)

۴.۵ ویژگی های مربوط به جهاد و جنگاوری

از ویژگی های مهم بزرگان دین جهاد در راه خداست. حضرت علی در کنار پیامبر عظیم شان اسلام(ص) در غزوات حضور داشته و پس از ایشان نیز در کنار خلفای صدر اسلام و در دوران حکومت خود بارها جنگیده است، از این رو یکی از ویژگی های مهم ایشان کارهای خارق العاده ای است که در جنگ ها انجام داده است. زیب مگسی در این بیت

اشاره‌ای به فتح شهرهایی دارد که ایشان در آن حضور داشته به طوری که روزگار هم در دست او اسیر شده است:

فی یدک فتح المداین انت خیر الفاتحین انت فوق الدهر غالب دهر عندک کالاسیر

(زیب مگسی، ۱۳۹۵: ۲۰۸)

یکی از القاب امام علی «شیر خدا» است که به دلیل جنگاوری و شجاعت به ایشان عطا شده است. «شیر خدا، ترجمه گونه‌ای است از (اسد الله) که جزو نعوت و القاب حضرت مولای متقیان علی (ع) است که وی را بسبب دلیری و شجاعت بی‌نظیر بدین عنوان و گاهی اسد الله الغالب و سفینه البحار می‌خوانند. ذیل واژه اسد» (فروزانفر، ۱۳۶۷: ج ۳: ۱۲۲۲). در کشف الاسرار آمده است:

هر گه که قصه اصحاب بدر خواندی گفتی: - طوبی سپاهی را که امیر ایشان رسول خدا، جاسوس ایشان جبرئیل امین خدا، مبارز ایشان حمزه و علی شیر خدا، مدد ایشان فریشتگان خدا، مقصود ایشان اظهار دین خدا، حاصل ایشان رضای خدا. (میبیدی، ۱۳۷۱: ج ۴: ۶۳).

سنایی نیز در حدیقه از این لقب نام برده است:

آفرین خدای بی‌همتا بر ابو بکر باد و شیر خدا

(سنایی، ۱۳۸۳: ۲۳۳)

همچنین رک: (عطار، ۱۳۲۳: ۱۳۷۸، مولوی، ۱۳۷۳: ۱۹۶)

زیب مگسی با اشاره به این لقب، حضرت علی را در برابر شیر فلک قرار داده است و می‌گوید امام برتر از اوست هر چند او در بلندی ایستاده، ولی علی شیر خداست و قدرت مهابت او شیر فلک را می‌ترساند. منظور شاعر قدرت جنگاوری امام در میان عرب است که دشمنان وی را مقهور کرده است. شاعر در این نوع ابیات تصویری استعاری از شیر فلک نشان داده و برتری امام را بیان کرده است:

شها شیر سپهر ار بر بلندی است ز تو لرزد که تو شیر خدایی

(زیب مگسی، ۱۳۹۵: ۱۸۰)

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۸۹

زیب مگسی به قضیه خیبر نیز اشاره کرده است که از جمله افتخارات حضرت علی است. «حیدر کرار در قلعه خیبر را از بیخ برکند، و خیبر را فتح نمود» (تهرانی، ۱۴۱۸ق: ج ۷: ۲۱).

خطیب خازن خوش خلق و خیر الطاهرین خان خانان و خدیو و خسرو خیبر علی است
(همان: ۱۹۵)

امام حسین در نزد همه مسلمانان سرمشق شهادت در راه خداست. به عقیده روانید، کسانی که می‌خواهند در راه اسلام باشند یا باید پرده پندار را از پیش چشم بردارند و ندای الله اکبر سر دهند، به طوری که زمین و زمان متزلزل شود و بدون تفکر به راه معرکه قدم نهند و به جای جان دوستی عاشق خدا باشند و یا این که مانند حسین جان خود را قربانی کنند.

مگر که باز شود یار فتح موسویات وگر نه کن چو حسین جان خویش را قربان
(همان: ۱۲۱)

نثار کردن نفوس خویش، جان به کف بودن در راه اسلام، در صف اول طلبگی اسلام، حق داشتن به گردن همه، نشر اسلام به واسطه تلاش آنها، خادمان رسول، ترک یار و دیار، از جمله مضامینی است که روانید در اشعار مدحی خود در مورد پیامبر آورده است.
(روانید، ۱۳۸۳: ۱۱۵)

کسی که منکر فضل صحابه شد بی شک ز شاهراه حقیقت فتاده شد به کنار
(همان: ۱۱۵)

روانید در این قصیده به بدعت در دین اشاره می‌کند که دلیل آن سکوت در برابر ظلم و تغییراتی که به نام دین در اسلام ایجاد شده است او دلیل قیام امام حسین(ع) را همین بدعت‌ها دانسته و توصیه می‌کند که ملت در برابر بدعت سکوت نکنند:

برابر تیغ زبان از نیام کام سکوت	بزن به گردن بدعات بد علی الاعلان
ز روی عزم بگو ترک، تارک دین را	به جای جان تو باشد اگر، ز پیش بران
هزار خویش که بیگانه از خدا باشد	فدای یک تن بیگانه واقف از عرفان
حقیقت آن که بر ارباب دین بود واجب	رواج ملت و تبلیغ سنت و قرآن

کسی که شیوه بد دید و بد شمرد نکوست و گرنه با همه باشد شریک در عصیان

(همان: ۱۲۲)

در این قصیده اشاره‌ای به نسب امام حسین (ع) نشده بلکه ارزش کار امام در این است که در برابر بی‌دینی ایستاده است.

روانبد نگاه تاریخی و مذهبی را در هم آمیخته و در فضیلت روز عاشورا چند بیت آورده است، مبنی بر این که این روز عزیز است و پیش از واقعه عاشورا حوادث مهمی در این روز روی داده است از جمله پذیرش توبه آدم، نجات نوح از غرقاب، رفعت ادريس به آسمان، گلستان شدن آتش نمرود بر ابراهیم، خلاص یونس از شکم ماهی، شفای ایوب، گذشتن موسی از نیل.

نجات نوح در این روز بود از غرقاب	دروست رفعت ادريس تا به کاخ جنان
درین شد آتش نمرودیان برای خلیل	ز ابر لطف خدا رشک روضه رضوان
خلاص یونس ذی النون و یوسف صدیق	ز بطن حوت درین روز بود و از زندان
حسین پاک جگرگوشه رسول خدا	شهید گشت در این روز بر سر میدان
به حفظ آبروی شرع گردن تسلیم	نداد و داد به راه رضای جانان جان
نگر به چشم حقیقت شنو به گوش یقین	که صد هزار یزید است دشمن ایمان

(روانبد: ۱۲۱)

۵.۵ تاثیر معنوی پیامبر و اهل بیت در دنیا

عبدالله روانبد در دیوان خود پیامبر را ستوده و در کنار نام ایشان از صحابه نیز یاد کرده است. وی هر چهار خلیفه را ستوده و در ابیات زیر آل محمد را هم در ضمن ستایش پیامبر (ص) آورده است که منظور او همان ائمه و فرزندان او هستند:

دروود نامتناهی رسد همیشه ز حق	روان پاک رسول خدای را هر دم
بر آل و صحب کرامش نجوم راه رشاد	ستون مرکز اسلام و کان علم و حکم

(روانبد: ۱۰۵)

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۹۱

این نوع ابیات اشاره به حدیث «اصحابی کالنجوم فبایهم اقتدیتم اهتدیتم» (فروزانفر، ۱۳۶۱: ۱۹، مناوی، ۱۴۱۷ق: ج ۱: ۶۷) است:

که گفت می بود اصحاب من بسان نجوم دلیل راهروان در سیاهی شب تار...
که گفت هر که منم دوستدار و مؤیدش بدون شک شده مولایش حیدر کرار

(همان: ۱۱۴)

اشاره به حدیث من كنت مولاه فعلى اللهم و آل من والاه وعاد من عاداه» (حاکم حسکانی، ج ۱: ۲۰۳، سیوطی، ج ۳: ۱۹)

۶.۵ مرثیه سرایی

روانبد مرثیه سرایی نکرده است اما زیب مگسی در مسدسی، برای شهادت امام حسین(ع) مرثیه سروده است که مشتمل بر توصیف غم و ماتم شهادت امام است؛ اما در این شعر وصفی از نحوه شهادت و صفات امام نمی بینیم و تنها بیان احساسات و غم و اندوه است:

امروز چه روزست که یم گریه روان است صد شعله به هر سینه و غم در همه جان است
هر خانه پر از ماتم و هر کوچه فغان است بر باغ جهان هر طرفی باد خزان است
بین هر دهن افغان زده هر چشم چو عین است این شور همه از الم قتل حسین است
در این مسدس هجده بیتی زیب مگسی اشاره ای به شهادت و چگونگی و قاتلان امام ننموده و فقط غم و اندوه و مصیبت را باز می گوید.

۷.۵ وصف زیبایی ظاهری

یکی از توصیفاتی که در وصف بزرگان دین می شود زیبایی ظاهری آنهاست. وصف زیبایی یوسف در قرآن آمده و او مظهر زیبایی است از این رو زیب پیامبر عظیم شان اسلام را از یوسف هم زیباتر می داند زیرا یوسف قدیمی تر از محمد است و خداوند در نگارش نقش او تبحر بیشتری داشته است. این نوع تعبیرات جنبه عاشقانه دارد و ارتباطی به واقعیات زندگی بزرگان ندارد بلکه عنصر عشق است که معشوق را بالاتر از همه می نماید و زیبایی ظاهری حسنی برای بزرگان محسوب نمی گردد:

بر صورت محمد یوسف فداست آری نقاش نقش ثانی بهتر کشد ز اول

(همان، ۱۳۹۵: ۸۲)

این شعر عاشقانه است و گویا در توصیف معشوقی سروده شده و از مولفه‌های مدح یا منقبت خالی است و تنها عنوان آن نشان دهنده مضمون است و گرنه فرقی با شعر عاشقانه و توصیف معشوق زمینی ندارد:

تویی محبوب هم مرغوب هم مطلوب دلبرور	تویی جانان و جان جان و یوسف شان در
لبت یا قوت با شهوت تن ماحوت بل الملس	رخت لاله خطت هاله منم واله تویی دلبر
بدین رخسار و هم گفتار هم رفتار بستانی	ز برق آرام از جم جام وز کی نام هم افسر
قد تو همچو سرو آزاد هم شمشاد شاد از وی	ترا گیسو برنگ و بویه از مینو هم از عنبر

(زیب مگسی، ۱۳۹۵: ۱۹۳)

ز توسرسبزی گلزار کیهان	چراغ سینه ها را روشنائی
گل خورشید گردد زرد پیشت	پگاهان کز چمن بیرون برانی

(زیب مگسی، ۱۳۹۵: ۱۹۵)

زیب مگسی در این ابیات بزرگواری پیامبر اکرم (ص) را نشان داده شده و شاعر علاوه بر اشاره به زیبایی ظاهری که کائنات را نیز عاشق کرده است، به ویژگی های مهم پیامبر که خاتم الانبیایی و و معجزه قرآن است اشاره می‌کند:

ای در بهار حسن تو دیوانه کائنات	ای مدعی منصب اعلی المعجزات
ختم الرسل خطاب تو از ذات ذوالجلال	خاتم تویی و خاتمی تو ز اولیات

(همان: ۹۱)

روانبد از این گونه اشعار کمتر دارد و بیشتر به معنویات پرداخته است او در بیتی از قد و بالای پیامبر تعریف کرده، ولی مصراع دوم را با عبارتی عربی زینت بخشیده است که خود نشان از عدم ظاهر بینی وی و توجه به محتوای دعوت پیامبر دارد. در واقع روانبد مانند زیب مگسی به چشم عاشقانه و عارفانه به این موضوع نگاه نکرده و واقع گراتر است:

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۹۳

قد دلجویت سزد تشریف ان الله را روضه صلو علی را لاله حمرا تویی

(روانید، ۱۳۸۳: ۱۱۰)

۶. نتیجه گیری

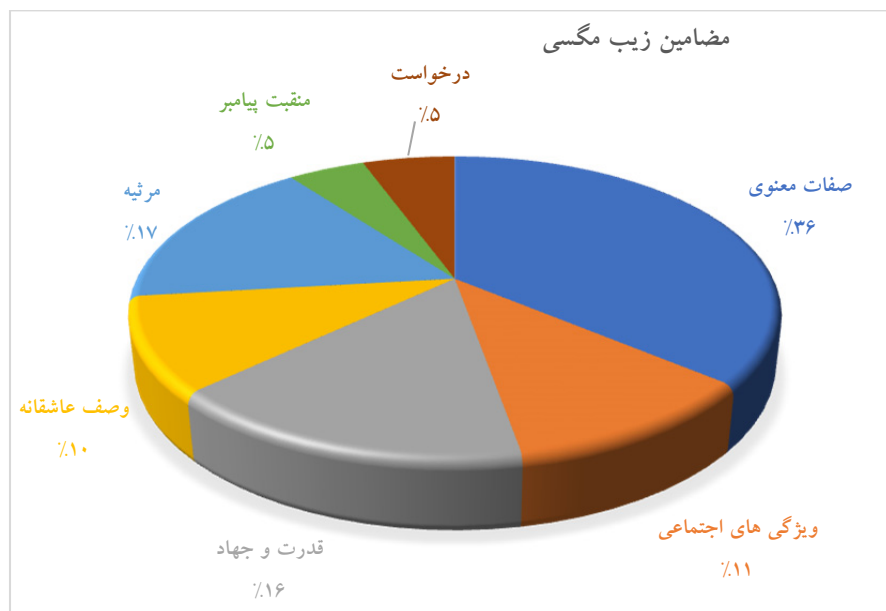
پیامبر اکرم(ص) و اهل بیت ایشان در میان مسلمانان از ارزش و اهمیتی بسیار برخوردارند و میتوان گفت شاعری نیست که در شعر خود به نحوی از ایشان یاد نکرده و آنها را مدح یا توصیف نکرده باشد. در این پژوهش اشعار دو شاعر بلوچ اهل سنت انتخاب شده و با هدف شناخت دیدگاه آنها نسبت به پیامبر اکرم(ص)، اصحاب بزرگوار و اهل بیت مطهرشان به بررسی اشعار مدحی و منقبت پرداخته شد. زیب مگسی شاعری عارف است که در دیوان وی اشعار عارفانه و عاشقانه بسیار وجود دارد و مضمون عشق و عرفان بر مضامین دیگر برتری دارد. وی در اشعار خود پیامبر عظیم شان اسلام و حضرت علی(ع) را مدح کرده و ضمن اظهار علاقه به ایشان در میان ابیات خود به برخی ویژگی های معنوی و دنیایی در رابطه با آنها اشاره کرده است. مضامینی که زیب مگسی در اشعار خود آورده بیشتر مبتنی بر احساسات بوده و از منظر عشق و عرفان قابل ذکر است با این حال در میان این مضامین عناصری بدون توصیف ذکر گردیده که نشان از شناخت وی از تاریخ اسلام و ویژگی های پیامبر و حضرت علی است. بررسی اشعار مدحی وی نشان میدهد او در ۳۶ درصد از موارد صفات معنوی را مطرح نموده و سپس مضمون مرثیه ۱۷ درصد، قدرت و جهاد حضرت علی ۱۶ درصد، ویژگی های اجتماعی ۱۱ درصد، وصف عاشقانه ۱۰ درصد، درخواست و منقبت پیامبر(ص) هر یک ۵ درصد بسامد دارد. (نمودار ۱) زیب مگسی برای امام حسین(ع) مرثیه ای سروده است که در آن تنها به غم و اندوه مردم و دنیا و فلک اشاره کرده است.

روانید از جمله شاعران توانمند و صاحب اندیشه بلوچ است که بیشتر قصاید اجتماعی سروده غزلیات وی عاشقانه و عارفانه است. مدح و منقبت را تنها در قصاید وی می توان یافت که در برخی اشعار منحصر به پیامبر اکرم(ص) و خاندان ایشان پرداخته است. نگاه وی به پیامبر و آل مطهرش واقع بینانه تر از زیب مگسی است و کمتر در آن احساسات به کار رفته است. بسامد منقبت پیامبر نسبت به سایر اشعار مدحی، ۴۵ درصد است زیرا وی بر خلاف زیب مگسی بیشتر پیامبر را ستوده و در میان ابیات مربوط به پیامبر به صحابه هم اشاراتی کرده است. بیان صفات معنوی ۲۷ درصد، مضمون عاشورا ۱۰ درصد، ویژگی های

اجتماعی و قدرت و جهاد هر کدام ۷ درصد و وصف عاشقانه ۴ درصد بسامد دارد (نمودار ۲)

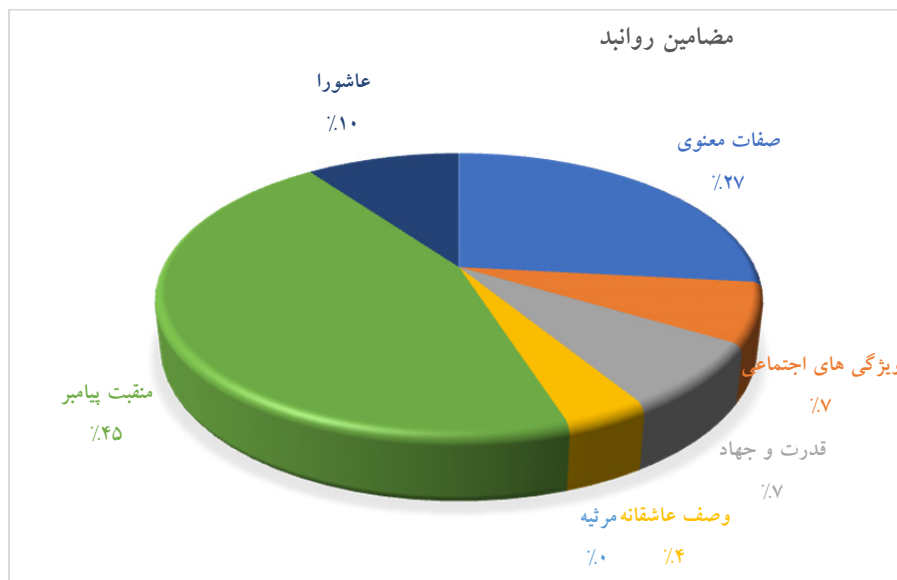
به این ترتیب می‌بینیم که از نظر رواند اهمیت عملکرد پیامبر اکرم (ص) و خاندان پاک ایشان در دنیا و آخرت بیش از توصیفات عاشقانه و اظهار علاقه و بیان صفات و ویژگی هاست. وی بر خلاف زیب مگسی که در پرداختن به قضیه عاشورا تنها مرثیه سروده، هنگام یادکرد امام حسین، مقام روز عاشورا را متذکر شده و اهمیت قیام امام را بیان می‌کند زیرا وی شاعری است که از شعر برای نشر آموزه های اسلامی استفاده می‌کند و احساس صرف در اشعار وی نقشی ندارد.

در نگاهی کلی هر دو شاعر با وجود اعتقاد به مکتب تسنن، از ائمه مورد احترام شیعه به خوبی یاد کرده‌اند و رواند شهادت امام حسین را برجسته کرده است که در یک قصیده به ایشان می‌پردازد. با توجه به نمودار ۳ می‌بینیم که مهمترین تفاوت دو شاعر در سرودن منقبت برای پیامبر است که زیب مگسی بسامدی ندارد؛ اما از دیدگاه های دیگر مانند وصف معنویات و ویژگی های اجتماعی و اهمیت جهاد می‌توان مشابهت بیشتری را در این اشعار یافت.

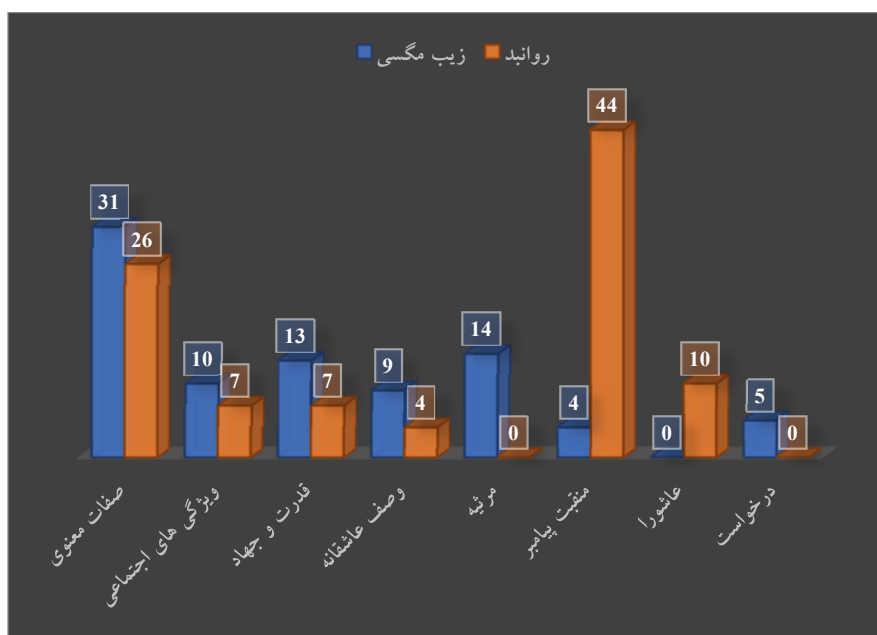

نمودار ۱. مضامین اشعار زیب مگسی

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۹۵

نمودار ۲. مضامین اشعار روانبید

نمودار ۳. مقایسه مضامین روانبید و زیب مگسی

پی‌نوشت‌ها

۱. فنج/۱
۲. انشراح/۱
۳. کھف/۶۵
۴. مزمل/۱
۵. انبیا/۱۰۷

کتاب‌نامه

قرآن کریم

ابن عساکر، علی بن حسین (۱۹۹۵م) تاریخ مدینه دمشق و ذکر فضلها و تسمیه من حلها من الامثال، تحقیق نحب الدین ابی سعید عمر بن غرامه العمری، بیروت: دارالفکر.

امیری خراسانی، احمد (۱۳۷۹) «سیمای حضرت علی در شعر خواجهی کرمانی»، فرهنگ بهار، ش ۳۳-۳۶، صص ۲۳۱-۲۰۹.

انصاری، عبدالله (بی تا) طبقات الصوفیه، بی جا: بی نا.

بهاء الدین ولد (۱۳۷۶) انتها نامه، تهران: روزنه.

تاوه گویزی، سید عبدالرحیم (۱۴۰۷ق) العقیده المرضیه، به کوشش ملا عبدالکریم مدرس، بغداد: الخلود.

----- (۱۹۶۱م) دیوان مولوی، به کوشش ملا عبدالکریم مدرس، بغداد: النجاح.

تهرانی، حسین (۱۴۱۸ق) امام شناسی، چ ۲، مشهد: علامه طباطبائی.

حاکم حسکانی، عبیدالله بن عبدالله (بی تا) شواهد التنزیل، بی جا: موسسه الطبع والنشر.

حکیمی، محمد رضا، آرام، احمد (۱۳۹۵) الحیات، تهران: دلیل ما.

خاقانی، افضل الدین (۱۳۶۸) دیوان خاقانی، تصحیح ضیاء الدین سجادی، چ ۳، تهران: زوار.

خطیب بغدادی، ابوبکر (۲۰۱۱م) تاریخ بغداد، بیروت: دارالکتب العلمیه.

خواجهی کرمانی، محمود بن علی (۱۳۶۹) دیوان اشعار، تصحیح احمد سهیلی خوانساری، تهران: پازنگ.

----- (۱۳۷۰) خمسه خواجهی کرمانی، تصحیح سعید نیاز کرمانی،

کرمان: دانشگاه شهید باهنر.

روانبد، عبدالله (۱۳۸۳) دیوان روانبد، مقدمه و تصحیح و تعلیقات عبدالغفور جهان‌دیده، زاهدان: بام دنیا.

بررسی جایگاه پیامبر اکرم(ص) ... (منصور نیک پناه و مجیب الرحمان دهانی) ۱۹۷

روانبد، رعایت الله(۱۳۸۸) فقیه بزرگ، سعدی بلوچستان علامه مولانا عبدالله روانبد، ندای اسلام، سال ۱۰، ش ۳۸ صص ۱۶-۱۲.

زیب مگسی، گل محمد(۱۹۹۶م)، خزینه الاشعار، با مقدمه پروفیسور شرافت عباس، انجمن فارسی بلوچستان.

..... (۱۹۹۵م) زیب نامه، مقدمه پروفیسور شرافت عباس، بلوچستان: انجمن فارسی بلوچستان.

سپاهی، عبدالحکیم و همکاران(۱۴۰۲) «ستایش و یادبود پیامبر و اهل بیت در شعر و هنر معاصر بلوچ»، نشریه مطالعات هنر اسلامی، ش ۵۱ دوره ۲۰ صص ۳۱۱-۲۹۴.

سمرانی، شیخ محمد(۱۳۸۰) دیوان اشعار به کوشش ارسال شریعتی، سنندج: تافگه.

سنایی، مجدودبن آدم(۱۳۸۳) حدیقه الحقیقه، تصحیح محمد تقی مدرس رضوی، تهران: دانشگاه تهران.

سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر(بی تا) الدرالمثور، بیروت: دارالفکر.

طالبانی، شیخ رضا(۱۹۴۹م) دیوان اشعار به کوشش ارسال شریعتی، سنندج: تافگه.

طبرانی، سلیمان بن احمد(۱۴۲۵ق) المعجم الاوسط، تحقیق: طارق بن عوض الله بن محمد، عبدالمحسن بن ابراهیم الحسینی، القاهرة: دارالحرمین.

عباس، سید شرافت، بلوچستان مین فارسی شاعری کی پچاس سال، کویت، کوژک پبلشرز، ۱۹۹۹م.

علیشاه، محمد(۱۳۸۹) «بازتاب غدیر خم در قصاید زیب مگسی» نامه پارسی، ش ۵۲، صص ۹۰-۷۰.

غزالی، ابوحامد محمد(۱۳۸۶) احیاء علوم دین، ترجمه مؤیدالدین خوارزمی، چ ۶، تهران: علمی و فرهنگی.

فروزانفر، بدیع الزمان(۱۳۶۱) احادیث مثنوی، چ ۳، تهران: امیرکبیر.

----- (۱۳۶۷) شرح مثنوی شریف، تهران: زوار.

قاضی ایاض، عیاض بن موسی(۱۴۳۴ق) الفا بتعریف حقوق المصطفی صلی الله علیه و سلم، دبی، امارات: جائزة دبی الدولیه للقرآن الکریم.

قندوزی حنفی، سلیمان بن ابراهیم(۱۴۱۶ق) ینابیع الموده، تحقیق سید علی جمال اشرف حسینی، دارالاسوه للطباعه والتشر.

کرد، نورالله(۱۳۸۶) تذکره شاعران معاصر، تهران: پویان فرزنانگان.

کلینی، محمدبن یعقوب(۱۳۶۲) اصول کافی، تهران: اسلامیه.

کوثر، انعام الحق، (۱۹۶۸م) بلوچستان مین فارسی شاعری، کویت، آکادمی بلوچی.

متقی هندی، علاء الدین(۱۴۰۹ق) کنز العمال، لبنان، بیروت: موسسه الرساله.

مجلسی، محمد باقر(۱۴۰۴ق) مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول، طبعه الثانيه، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

۱۹۸ پژوهش‌نامه علوی، سال ۱۶، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۴

مرادی، ایوب، چالاک، سارا (۱۳۸۹) «سیمای حضرت علیدر شعر سنایی» نامه پارسی، ش ۵۳ صص ۳۶-۵.
مصاحب، غلامحسین (۱۳۸۳)، دایره المعارف فارسی، جلد دوم بخش دوم، چاپ سوم، تهران: امیرکبیر.
معمدی، مهین دخت (۱۳۶۸) نقشی از مولانا خالد نقشبندی و پیروان طریقت او، تهران: پاژنگ.
مولوی، جلال الدین محمد (۱۳۷۳) مثنوی معنوی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی.

----- (۱۳۸۴) دیوان کبیر شمس، تهران: طلایه.

----- (۱۳۸۶) فیه مافیه، چ ۲، تهران: نگاه.

مبیدی، رشید الدین (۱۳۷۱) کشف الأسرار و عدة الأبرار، تهران: امیر کبیر.
مناوی، محمد عبدالرئوف بن علی (۱۴۱۷ق) کنوزالحقایق من حدیث خیرالخلایق، لبنان-بیروت: دارالکتب العلمیه.

نراقی، ملا احمد (۱۳۷۸) معراج السعاده، چ ۶، قم: موسسه دارهجرت.

همدانی، عین القضاة (۱۳۴۱) تمهیدات، تهران: دانشگاه تهران.